

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1741

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369546628

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369546628>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546628>

LOG Id: LOG_0148

LOG Titel: Caput Vigesium Secundum. Sampacca silvestris. Tsjampacca Utan. - XXII. Hoofstuk. De wilde Tsjampacca-Boom

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT VIGESIMUM
SECUNDUM.

XXII. HOOFSTUK.

*Sampacca silvestris. Tsjampacca Utan.**De wilde Tsjampacca-Boom.*

Silvestris hæc *Sampacca* truncum gerit magis erectum & altiore, quam domestica, foliatura cæterum ac modo crescendi cum ipsa convenit, rami vero ejus sunt magis erecti, ac folia majora & ampliora, octo vel novem pollices longa, quatuor lata digitos, magisque viridia, pauciores habentia costas quam vulgaris, molliora, ac juniora fere lanuginosa in inferiore parte, quales & ramuli ac petioli, contrita autem florum odorem spirant, suntque faporis amaricantis, ac rubram tingunt aquam, in qua contrita hæc infusa fuere, atque hæc siccata viridem servant colorem, quum vulgaris fusca sint.

Flores cum præcedentis floribus omnino conveniunt, excepto quod petala sint latiora, albicantia, ac coloris straminei, odoris debilis, si vero culta sit arbor, ejus flores penetrantiores & quasi luxuriosum fundunt odorem, minorem tamen domestica. Pistillum horum brevius est & latius, racemus vero frugifer cum baccis vulgari similis est, officula inclusa incerti sunt numeri, a binario usque in septenarium numerum, nec ita rubentia ac in priori, sed late rubent quum matura sint.

Altera hujus silvestris occurrit species, quæ flores gerit ex luteo virides, forma cæterum cum priori convenientes, horum autem odor quoque fatuus est, ejus truncus lignum dat molle ac lentum, coloris obscure citrini, si sit recens, vel maceratum, odoremque spirat unguenti haud tamen ingrati, fere instar *Olei Laurini*, vel unguenti *Diapompholigos*.

Nomen. Latine *Sampacca silvestris* & *Alba*. Malaice *Tsjampacca Utan* & *Puti*, distinguendum vero est a domestica *Sampacca Puti*, in præcedenti descripta capite.

Locus. Raro occurrit in silvis Amboinensibus ac locis umbrosis, plurimum vero in Hitoënsi regione & circa Larique, in hortis etiam coli potest, ubi non majorem acquirit altitudinem quam domestica *Sampacca*, odor autem florum ibi exaltatur.

Ufus. Hujus arboris lignum molle quidem est ac facile elaborari potest, attamen durabile est, nec facile fissuram patitur, non autem bene poliri potest. Fistulæ scelopetariæ ex illo formantur, ut & alia minora ad rem seriniariam pertinentia. Diutissime unguenti servat odorem, præsertim si occlusum fuerit.

Juniora ejus folia contusa in aqua macerantur, donec rubrum adquirat colorem, quæ ab Amboinensibus oculis instillatur, ut clarum reddat visum.

In *Rumphii Appendice* hæc adduntur.

Pro silvestri *Sampacca* binæ arbores habentur, prima est vulgaris *alba*, quæ in silvis occurrit. Altera est *Sampacca montana* sequenti in capite descripta.

Primo *Sampacca Alba* seu *Tsjampacca Poeti*, hæc altiore & rectiore gerit truncum domestica: reliqua in textu.

Nullum peculiarem præbet hic flos usum, quum debilis sit odoris. Juniora vero folia parum contusa, & in aqua macerata, donec rubescat, ab Amboinensibus oculis instillatur, ut oculorum aciem augeat, illosque claros reddat.

Tabula Sexagesima Octava

Ramum exhibet *Sampacca Alba silvestris*.

De wilde Tsjampacca heeft een regter en booger stam, dan de tamme, anders aan bladeren en wasdom dezelve zeer gelyk, doch de takken wasschen regter over eind; De bladeren zyn wat grooter, en breeder, acht en negen duimen lank, vier vingers breed, booger-groen, met minder ribben, dan de gemeene, zagter in 't aantasten, en de jonge bykans wolachtig aan de onderste zyde, als mede de jonge takjes gewreeven zynde, ruikenze meer na de bloemen, bitter van smaak, en verwezen bet water roodachtig, daar menze gekneust in leid. De gedroogde bouden baare groente, daar de gemeene bruin besterven.

De bloeme is geheel en al de gemeene gelyk, behalven dat de bladeren wat breeder zyn, witachtig van couleur, als stroo, slap van reuk, doch gebavent zynde, werdze sterker en geil, echter de tamme nog al wykende. Het middelste pilaartje is wat korter en breeder, maar de vrucht-dragende tros, met zyne bezien, is de gemeene meest gelyk, de binnenste korrels zyn ongelyk van getal, van twee tot zeven toe, zo rood niet als de voorige, maar licht-rood, als zy ryp zyn.

Men heeft nog een tweede wilde soorte, wiens bloemen uit den geelen naar den groenen trekken, anders van gedaante de voorige gelyk, werd slap van reuk, den stam heeft binnen een week en taai bout, donker-Citroen-verwig, als bet vers is, of droog, zynde geweekt, heeft bet een zalfachtigen, doch niet onlieffelyken reuk, bykans als bet *Oleum Laurinum*, of de zalve *Diapompholigos*.

Naam. In 't Latyn *Sampacca silvestris* en *Alba*. Op Maleys *Tsjampacca Utan* en *Puti*. Doch te onderscheiden van de tamme *Sampacca Puti* in 't voorgaande Kapittel.

Plaats. Het werd weinig gevonden in de Amboinsche Boschen, en in schaduwwachtige plaatsen, meest op bet Land van Hitoë, en omtrent Larique, men kan bet ook in de boven planten, alwaar bet niet booger werd dan de gemeene *Tsjampacca*, maar de reuk van de bloeme werd verbeterd.

Gebruik. Het hout van dezen boom is wel week, en laat zig ligt bearbeiten, evenwel durabel, en scheurd niet licht, doch men kan bet niet wel polysten: Men maakt er laden van Roers van, als mede ander klein schryfwerk. Het beboud zynen zalfachtigen reuk zeer lang, inzonderheid als bet opgeslooten staat.

De jonge bladeren wat gekneust, en in water geweekt, tot dat bet roodachtig werd, bet zelve doen de Amboineezzen in de oogen om bet gezigt te verklaren.

In de *Appendix van Rumphius* werd dit'er bygedaan.

Voor wilde Tsjampacca werden twee boomen gebouwen, de eerste is de gemeene witte, die men in 't wilt vint. De tweede is Berg-Tsjampacca in 't volgende Kapittel beschreeven.

1. *Sampacca Alba* of *Tsjampacca Poeti*. Deze heeft een booger en regter stam dan de tamme. Het overige in den text.

Men heeft geen zonderling gebruik van deze bloem, dewyl daar weinig reuk by is: De jonge bladeren wat gekneust, en in water geweekt, tot dat bet roodachtig werd, doen de Amboineezzen in de oogen om bet gezigt te verklaren.

De acht-en-seftigste Plaat

Vertoont een Tak van de witte wilde Tsjampacca-Boom.



